

Tijd is een merkwaardig fenomeen. Het is als water in je handen. Soms vliegen de uren voorbij zonder dat je er erg in hebt, of vecht je tegen de klok om ergens op de afgesproken tijd te komen of iets op tijd af te hebben, op een ander moment is de klok niet vooruit te branden en duurt tijd een eeuwigheid. Je verveelt je dood. In de oudheid werd tijd bijgehouden aan de hand van de stand van de zon. Zoiets als afspreken om kwart voor tien was er toen niet bij. Het zal überhaupt wel lastig zijn geweest om op een vooraf bepaald moment een afspraak te maken. Voor de Benedictijner monniken met hun strikte dagverdeling was het handig om de tijd precies te kunnen meten. Het was dan ook één van hen, de Engelse monnik Richard of Wallingford, die in de 14e eeuw een enorme mechanische klok bouwde. Later in de 17e eeuw werd het mechanische uurwerk verfijnd door onze eigen Christiaan Huygens en is de ellende van het leven naar de klok pas echt begonnen. Want tijd is natuurlijk ook een vorm van slavernij. Het enkele feit dat sommigen van ons hier al voor tien uur aan de poort staan te rammelen en anderen om vijf over elf nog snel naar binnen glippen, geeft aan dat het leven naar de tijd ons moeite kost. Hoe strikt de tijd genomen wordt, is in zekere mate ook cultureel bepaald. Mijn wederhelft, van Indische afkomst, vindt tijd maar een relatief begrip. Al vroeg in onze relatie heb ik geleerd om uitsluitend op overdekte en behaaglijke plaatsen af te spreken. Eens, toen hij een half uur te laat kwam op een afspraak en daarop werd aangesproken riep hij uit: 'ik ben niet langzaam, die klok is te snel!'

Het komt mij voor dat naarmate wij ouder worden, de tijd steeds sneller lijkt te gaan. De periode vanaf onze geboorte tot onze volwassenheid, lijkt een eeuwigheid. Vanaf daar lijkt ieder decennium weer sneller voorbij. Het leven is als een grammofoonplaat. Hoe dichter bij het gaatje, hoe sneller het draait. Het leven, de maatschappij, lijkt te accelereren. Kijk maar eens naar oude televisieprogramma's. Ze zijn uiterst traag. Onze ogen zijn gewend aan sneller opeenvolgende scenes. Maar kijken we naar programma's voor jongeren, dan buitelen de beelden over elkaar heen. Dat is ook zo met de veranderingen in de samenleving. Die volgen elkaar ook steeds sneller op. Schrijver en entertainer Godfried Bomans zei hierover: "De voorhoede verandert vandaag waaraan we ons gisteren hechtten en morgen zal vandaag weer verleden tijd zijn. Ik houd dat niet vol!" En inderdaad, velen zijn er die het niet vol houden, die de race tegen de klok verliezen en opgebrand en afgebrand gedwongen zijn het bijltje erbij neer te gooien. Zij zitten aan de kant uitgeput en verbijsterd te kijken naar die op hol geslagen draaimolen. En vanuit die draaimolen wordt geroepen "je moet in therapie" maar wie is er nou gek?

Wij zijn als vastgelijmd aan een lopende band die tijd heet. We kunnen niet vertragen noch versnellen, niet terug naar waar we waren en onkundig van wat komt. En aan het eind vallen we ervan af, God weet waarheen. De Griekse wijsgeer Heraclitus schreef: "niemand stapt ooit tweemaal in dezelfde rivier." En zo is het. De stroom gaat door. Wat was is geweest en wat komt is iets anders.

Deze tamelijk lange inleiding over het fenomeen tijd is een opmaat naar het probleem dat ik vandaag aan de orde wil stellen en dat gerelateerd is aan het feit dat wij geen invloed hebben op wat achter ons ligt. De verleden tijd is voltooid en niemand is in staat om er ook maar iets aan te veranderen. Maar nu hoorden wij aan het begin van deze dienst een passage uit Exodus waar staat geschreven:

Ik zal is Ik zal,
godheid erbarmend en genadig
lankmoedig en overvloeiend van vriendschap en trouw
vriendschap tot het duizendste geslacht bewarend,
misdad, ontrouw, zonde dragend,
maar die de schuldige houdt aan zijn schuld,
die de misdaad der vaderen op de kinderen en kindskinderen verhaalt,
op het derde en op het vierde geslacht.

En uit Psalm 51 vrij van Huub:

Ik ben niet in zonde verwekt
rotte vrucht van de schoot van mijn moeder
ik ben aangestoken door verrotting
ik heb de zieke plekken opgezocht
en mij laten besmetten.
Het is niet af te wassen, het is
onder mijn huid gaan zitten
in mijn hersenpan gekropen,

Dat liegt er niet om. Tezamen met Romeinen 5 vormen het de teksten waar in later eeuwen een gedachte uit voorgekomen is die het denken over zonde en zondigheid tot op de dag van vandaag bepaalt. Althans in sommige kringen. Het heeft geleid tot een dogma over de zogenoemde erfzonde dat er kort gezegd op neer komt dat de mens zich door te zondigen, beginnend met het eten van de verboden vrucht, van God verwijderd heeft. Als resultaat daarvan zijn wij geslagen met lijden en dood. Daarvan willen wij wel verlost worden. Een verzoening met God is daarvoor noodzakelijk. Maar wat is een mens tegenover God? Daarom zond God ons Jezus en met diens kruisdood en opstanding werden wij verlost en met God verzoend. Leuk bedacht allemaal, maar een vluchtige blik op de geschiedenis en de werkelijkheid leert dat deze aarde nog geen paradijs is. Hoe kan dat, als wij verlost zijn uit de erfzonde en verzoend met onze schepper? Daar werd het volgende op gevonden: Door de doop worden wij verlost van de erfzonde, maar niet helemaal. Er blijven sporen achter waardoor de mens toch geneigd blijft tot zondigheid. Jaja! Maar Exodus lijkt dus nog een stapje verder te gaan. Want *Ik zal* houdt de schuldige aan zijn schuld. En daarenboven verhaalt hij de misdaden der ouders op de kinderen en kindskinderen tot het derde en vierde geslacht. En weten wij, niet alleen de opvolgende generaties van ouders, maar ook die van slachtoffers moeten de wrange vruchten plukken van wat in het verleden hun voorouders gedaan hebben of overkomen is. Zijn wij daarmee verantwoordelijk voor de fouten en misdaden van onze voorouders? Het antwoord daarop moet zijn 'ja, dat zijn we.' Maar niet op de manier van de erfzondeleer. Hoezeer Augustinus mij ook inspireert, hier slaat hij en anderen die verantwoordelijk zijn voor de erfzondeleer de plank volledig mis. Om het maar niet te hebben over de betreuenswaardige draai die ze gegeven hebben aan de betekenis van de persoon Jezus van Nazareth die het beeld van die mens volledig misvormt heeft. Sowieso kan de verantwoordelijkheid die wij dragen voor het misdoen van vorige generaties niet stollen in een dogma, een leer waarmee gezegd wordt: zo is het, basta! Maar verantwoordelijk zijn we wel. Niet aansprakelijk. Onze verantwoordelijkheid bestaat eruit dat we met het misdoen van onze voorouders en met de (nazaten) van de slachtoffers daarvan in het reine moeten komen. Dat kan door aanvaarding van die verantwoordelijkheid, door zorgvuldige bestudering van wat er gebeurt is, door dialoog,

door het oprecht maken van excuses en ook ja ook door compensatie van het toegebrachte leed.

Wij mensen van deze tijd die op zondagmorgen samenkomen in een of ander huis om ons te laten inspireren door het grote verhaal, zijn in hoge mate allergisch voor de woorden zonde en zondigheid. Daar zijn we in het verleden meer dan voldoende mee om de oren geslagen en geknecht. Het heeft moeite genoeg gekost om ons daarvan te bevrijden, zo dat al helemaal gelukt is. Dus spreek ons niet van zonde.

Daarmee hebben we gelijk wel een heel sprekende illustratie te pakken van hoe de zonden van onze voorouders ons tot last zijn. Zij, zij hebben de verwrongen opvattingen over zonde, schuld en boete in onze hersenen gebeiteld en wij moeten de littekens daarvan dragen. In die zin zijn het fragment uit Exodus en Psalm 51 geen opmaat naar een in graniet gebeitelde leer, maar een beschrijving van een werkelijkheid. Wij ervaren dat wij niet alleen de rijpe, maar ook de rotte vruchten van onze voorouders dragen. Slavernij, kolonialisme, milieuvervuiling, misbruik, allemaal vuil uit het verleden dat nog steeds niet helemaal is opgeruimd. Het is niet achtergebleven in de geschiedenis. We dragen het mee als bagage en of we het willen of niet, we moeten er iets mee. En ook wij doen dingen of hebben dingen gedaan die ooit de normaalste zaak van de wereld waren en gewoon in onze bagage zaten, maar nu echt niet meer kunnen. Als tiener zag ik er geen probleem in om de vuile benzine uit mijn brommertje in de staartput te lozen terwijl ik dat nu echt niet meer over mijn hart zou krijgen. Een ander voorbeeld: Ik ben als jongen in de eerste klas van de basisschool gepest door een zesde klasser die het fijn vond om mij op de weg naar huis klappen te verkopen. Ik heb toen geleerd dat je beter pester kon zijn dan gepeste. Toen ik op mijn veertiende op zeilkamp was, was daar ook een meisje, Jacqueline heette ze, met zeg maar een pondje meer. Ze werd daar mee gepest. Miss Massa noemden wij haar. Ik heb me daar later diep voor geschaamd en toen ik haar jaren later toevallige tegenkwam heb ik haar uitgenodigd voor een kop koffie en haar mijn excuses gemaakt. Zij vertelde wat het met haar gedaan had en dat was geen mooi verhaal. Maar op haar beurt vertelde zij dat ook zij anderen had gepest om maar niet het slachtoffer te zijn. Ziet u de keten van narigheid? Het is voor daders en slachtoffers of hun nazaten heilzaam om misdoen en lijden bespreekbaar te maken, te erkennen en te proberen om, voor zover dat nog kan, de ontstane schade weer heel te maken en recht te zetten.

Zoals gezegd, hebben wij niet meer zoveel op met het bespreken van onze eigen zonden. Liever wijzen wij op het menselijk tekort bij anderen en staan op tegen onrecht waar en door wie dan ook. Maar de wereld is niet verdeeld in good guys en bad guys. Wij allemaal hebben onze duistere kanten en daar kunnen we maar beter mee in het reine komen anders worden we er ziek van. Misschien is het ongeleide en onbestemde individuele en collectieve schuldgevoel wel de grootste ziekte van deze tijd. Althans de grootste oorzaak. We dragen de schuld van ons verleden en dat maakt ons onzeker of zelfs bang voor de toekomst. Weg ermee dus. En belijden is dan zo gek nog niet. Gewoon van je hart. Aan je geliefde, een goede vriendin of vriend, een totaal onbekende, een hulpverlener als het nodig is, je dagboek of God? Niet verplicht, niet periodiek, niet als onderdeel van een systeem, maar wanneer je wilt, wanneer je er behoefte aan hebt. Schuld is een zware laste die je meesleekt in de tijd. Laat achter je die bagage. Bevrijd jezelf. En, als achteromkijken pijn doet en vooruitkijken je bang maakt, kijk dan naast je. Want daar staat een medemens die is als jij. En in die medemens ontmoeten we de Ene waarvan in deze dienst als een steeds terugkomend refrein verzucht wordt: O Heer God, erbarmend, genadig, lankmoedig, rijk aan liefde rijk aan trouw, bewarend liefde tot het duizendste geslacht.